

Damir Globočnik

Zgodovina evropskih parlamentov pozna malo tako strastnih, tako srditih bojov

Obstrukciji v dunajskem državnem zboru leta 1897 in v kranjskem deželnem zboru leta 1902

GLOBOČNIK Damir, ddr., muzejski svetnik, Langusova ul. 29, SI-4240 Radovljica, damirglobocnik1@gmail.com

94(436)“1897/1902”
321.72(436)“1897/1902”

**ZGODOVINA EVROPSKIH PARLAMENTOV
POZNA MALO TAKO STRASTNIH, TAKO
SRDITIH BOJEV**

*Obstrukciji v dunajskem državnem zboru leta 1897 in
v kranjskem deželnem zboru leta 1902*

V osemdesetih letih 19. stoletja se je izraz obstrukcija uveljavil tudi v slovenskem političnem jeziku. Članek podrobneje opisuje obstrukcijo v dunajskem državnem zboru leta 1897 in obstrukcijo slovenskih katoliških poslancev leta 1902, ki je bila prvi primer uporabe obstrukcijske taktike v kranjskem deželnem zboru. V obeh primerih so opozicijski poslanci poleg tehnične obstrukcije posegli po t. i. divji obstrukciji (hrupno motenje normalnega zasedanja, predsedujočega v parlamentu ali govorcev nasprotne strani). Opisani obstrukciji sta bili uspešni, saj so nemški poslanci v dunajskem državnem zboru dosegli odstop ministrskega predsednika grofa Badenija konec novembra 1897, slovenski katoliški poslanci pa so od junija 1902 preprečevali normalno zasedanje kranjskega deželnega zbora. Septembra 1904 jim je s predlogom, da deželni odbor ne sme sprejemati od deželne vlade dopisov, pisanih samo v nemščini, uspelo razbiti koalicijo slovenskih liberalcev in nemških veleposestnikov ter doseči odstop deželnega predsednika.

Ključne besede: obstrukcija, dunajski državni zbor, kranjski deželni zbor

Globočnik Damir, PhD/PhD, Museum Counselor, Langusova ul. 29, SI-4240 Radovljica, damirglobocnik1@gmail.com

94(436)“1897/1902”
321.72(436)“1897/1902”

**THE HISTORY OF EUROPEAN PARLIAMENTS
KNOWS FEW BATTLES SO PASSIONATE, SO
FIERCE**

*Obstructions in the Vienna National Assembly in
1897 and in the Carniola Regional Assembly in 1902*

In the 1880s, the term obstruction also became established in Slovenian political language. The article describes in more detail the obstruction in the Vienna National Assembly in 1897 and the obstruction of the Slovenian Catholic deputies in 1902, which was the first example of the use of obstruction tactics in the Kranj Regional Assembly. In both cases, in addition to technical obstruction, the opposition MPs resorted to “wild obstruction” (noisy disruption of a normal sitting, of the Speaker of the House or of speakers on the opposite side). The two obstructions were successful, as the German deputies in the Vienna National Assembly obtained the resignation of the Prime Minister Count Badeni at the end of November 1897, and the Slovene Catholic deputies prevented the normal session of the Regional Assembly of Kranj from June 1902. In September 1904, they succeeded in breaking the coalition of Slovene liberals and German landlords and in getting the resignation of the Regional President by proposing that the Regional Committee should not accept letters from the Regional Government written only in German.

Keywords: obstruction, Vienna National Assembly, Carniola Regional Assembly

Članek »Simplicissimus na slovenski način« (*Zgodovina za vse*, 1999, št. 2, str. 44–67), ki govori o treh domačih satiričnih listih iz časa okrog leta 1900, ni samo moj prvi članek v reviji *Zgodovina za vse*, temveč tudi eden prvih člankov, ki sem jih objavil o domači karikaturi in satiričnih listih. V letih 1996/1997 sem zaključil magistrski študij na Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani (naslov magistrske naloge *Slovenska karikatura 1869–1941*) in izdal knjigo *12 jeznih mož* (podnaslov *12 zgodb o slovenski karikaturi*). Deloval sem na muzejskem in galerijskem področju kot umetnostni zgodovinar in likovni kritik, nisem pa imel nobenih stikov s preučevalci slovenske zgodovine in zgodovinskimi revijami. Med pripravo magistrske naloge sem podrobno prebral tudi zbornik prispevkov *Satira Multi*, ki sta ga ob prvem trienalu satire in humora na Slovenskem Aritas 95 v Šmarjah pri Jelšah zasnovala Drago Medved in Stane Jagodič. V tem zborniku se je na tematiko moje magistrske naloge najbolj neposredno nanašalo razmišljanje dr. Janeza Cvirna o satiri v politiki (»Najbolj smešna je politika«, str. 80–83). V Cvirnovem članku je bil citiran del stenografskega zapisnika seje kranjskega deželnega zbora 4. aprila 1906, na kateri so slovenski liberalni poslanci posegli po obstrukciji. Ta odlomek mi je pomagal razvozlati vsebino ene najbolj zanimivih karikatur v liberalnem satiričnem listu *Osa*, ki je bil eden od treh domačih satiričnih listov, ki so se posredno zgledovali po Münchenskem satiričnem listu *Simplicissimus*. Članek Janeza Cvirna pa je bil tudi razlog, da sem se odločil poslati omenjeni prispevek »Simplicissimus na slovenski način« s prošnjo za objavo na uredništvo *Zgodovine za vse*, čeprav takrat nisem poznal nobenega od sodelavcev revije. Revijo je urejal dr. Andrej Studen. Namesto pričakovanega odgovora, ali bo članek primeren za objavo, me je čez nekaj mesecev presenetila poštna pošiljka z novo številko revije *Zgodovina za vse*, v kateri je bil ta moj članek objavljen in posebej izpostavljen z eno od karikatur na naslovnici. To je bilo spodbudno tudi za moja razmišljanja za nadaljnje preučevanje slovenske likovne satire. Nekaj let zatem sem se odločil, da bi dognanja poskusil povezati v doktorsko disertacijo. Mentor mojega doktorskega študija na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete, v katerem sem se posvetil predvsem uporabnosti karikature in satirične periodike kot pomožnega zgodovinskega vira, je bil dr. Janez

Cvirn, ki je bil tudi pisec uvodne besede v knjigi o Levstikovem satiričnem listu *Pavliha* (Slovenska matica, 2010).

Obstrukcijski poskus slovenskih liberalnih poslancev v aprilu 1906 in njihov satirični list *Osa* sta tako kot nekaj let starejša obstrukcija katoliških poslancev podrobno oziroma precej na široko opisana v knjigi *Narodnonapredna obstrukcija v kranjskem deželnem zboru* (podnaslov *Karikature v satiričnem listu Osa in deželnozborska volilna reforma*, Revija SRP, Ljubljana 2021), ki ne bi mogla nastati brez Cvirnove monografije *Razvoj ustavnosti in parlamentarizma v Habsburški monarhiji: Dunajski državni zbor in Slovenci (1848–1918)* (Oddelek za zgodovino, Filozofska fakulteta v Ljubljani, 2006). Zato sem se namesto prvotno predlagane dopolnitve članka »Simplicissimus na slovenski način« odločil, da v pričujočem članku zberem nekaj podatkov o seznanjanju Slovencev z obstrukcijo kot načinom parlamentarnega boja, in opišem obstrukcijo v dunajskem državnem zboru leta 1897 in obstrukcijo slovenskih katoliških poslancev leta 1902, ki je bila prvi primer uporabe obstrukcijske taktike v kranjskem deželnem zboru.

Bralci slovenskih časnikov so besedo obstrukcija najbrž lahko prvič prebrali okrog leta 1870, na primer v inseratih za »Redlingerjeve svalke« (zdravilne napitke), ki jih je objavljala časnik *Slovenski narod*. V medicinski terminologiji obstrukcija pomeni zaporo, prekinitve, oviranje pretoka (SSKJ na primer razlaga obstrukcijo kot »zamašitev, začepitev cevastega organa«). V političnem jeziku naj bi besedo obstrukcija prvič uporabili leta 1841 v ZDA, kar naj bi storil vodja stranke Whig Henry Clay.¹ V osemdesetih letih 19. stoletja se je izraz obstrukcija uveljavil tudi v slovenskem političnem jeziku.

Obstrukcija je način parlamentarnega boja, ki ga uporablja zlasti parlamentarna opozicija, ki lahko s formalnimi predlogi, dolgimi govori in drugimi sredstvi zavlačuje ali preprečuje obravnavo in sprejem kakih sklepov. Da bi onemogočili delo parlamenta so poslanci lahko izvajali t. i. tehnično obstrukcijo, pri čemer so izkoriščali vse možnosti

¹ Po: Oswald Koller, *Die Obstruktion / Eine Studie aus dem vergleichenden Parlamentsrechte*, Zürich-Selnau 1910, str. 113.

poslovnika, ali pa t. i. divjo obstrukcijo, ki se je odvijala v nasprotju s poslovníkom in je vključevala celo nasilje (hrupno motenje normalnega zasedanja, predsedujočih v parlamentu ali govorcev nasprotne strani). O nekaterih primerih divje obstrukcije bo tekla beseda v pričujočem prispevku.

Pri tehnični obstrukciji so poslanci ob začetku vsake seje v proceduro vlagali najrazličnejše nujne predloge, peticije, interpelacije in ministrske obtožbe. Nujne predloge je bilo potrebno obravnavati prednostno. Predlagatelj je predlog najprej prebral in obrazložil, sledilo je poimensko glasovanje, kar je zahtevalo čas. Če je parlamentarni večini uspelo vzdržati pritisk nujnih predlogov in je poslanska zbornica začela obravnavo točk dnevnega reda, so obstrukcionisti lahko posegli po t. i. filibustrih (neskončno dolgih govorih).²

Slovenski narod je na primer julija 1882 poročal o seji angleškega Spodnjega doma, ki je trajala kar 32 ur. Obstrukcijo je na burni seji z dolgotrajnimi debatami zakrivilo šestnajst irskih poslancev. Zbornica je sprejela sklep, da se tem poslancem ni potrebno udeležiti nadaljevanja seje. Irski poslanci so skupno zapustili parlament, poslanska zbornica pa »jim je sikala«. Posilni zakon za Irsko je bil sprejet.³ Ljubljanski list je leta 1884 omenjal obstrukcije, s katerimi so se angleški lordi v Zgornjem domu upirali volilni reformi.⁴ Tradicija parlamentarizma je bila v Združenem kraljestvu mnogo daljša kot v habsburški monarhiji. Oswald Koller v monografiji *Die Obstruktion* našteva primere obstrukcije v britanskem parlamentu iz let 1771, 1806, 1831, 1833, 1854 itn.⁵

² Po: Jure Gašparič, »Parlament in čas. O dožemanju časa v sodobnem parlamentu«, *Prispevki za novejšo zgodovino*, 2021, št. 2, str. 173. – Oswald Koller med primere obstrukcijskega delovanja uvršča tudi abstinenco, namerno odsotnost poslancev na sejah (po: Oswald Koller, *Die Obstruktion / Eine Studie aus dem vergleichenden Parlamentsrechte*, Zürich-Selnau 1910, str. 57). Začetnik principialne, t. j. tehnične obstrukcije naj bi bil leta 1877 vodja irske stranke Home Rule in irskih predstavnikov v britanskem parlamentu Charles Stewart Parnell (po: Oswald Koller, *prav tam*, str. 25).

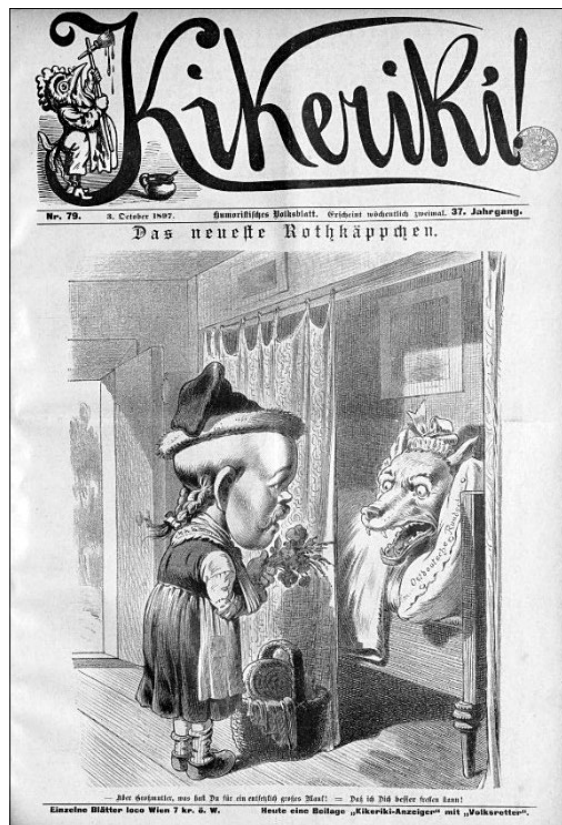
³ Po: »Vnanje države«, *Slovenski narod*, 1882, št. 150.

⁴ Po: »Volilna reforma na Angleškem«, *Ljubljanski list*, 1884, št. 112.

⁵ Po: Oswald Koller, *Die Obstruktion / Eine Studie aus dem vergleichenden Parlamentsrechte*, Zürich-Selnau 1910, str. 23–25.

»Iz avstrijskega parlamenta«, *Österreichische Illustrirte Zeitung*, 21. 9. 1897, št. 34

»Najnovejša Rdeča kapica«, *Kikeriki*, 3. 10. 1897, št. 79

Obstrukcija v dunajskem državnem zboru leta 1897

Konec 19. stoletja so divje obstrukcije ovirale delovanje dunajskega državnega zbora. Slovenci so lahko o obstrukciji, ki so jo aprila 1897 v poslanski zbornici začeli nemški nacionalci in Vsenemci, prebirali podrobna poročila, ki so jih redno objavljali domači časniki. Obstrukcijske dejavnosti nemških poslancev je v monografiji *Razvoj ustavnosti in parlamentarizma v Habsburški monarhiji oziroma Dunajski državni zbor in Slovenci (1848–1918)* opisal Janez Cvirn.⁶ Namen obstrukcije je bil preprečiti parlamentarni večini obnovitev nagodbe z ogrsko polovico monarhije. Naperjena pa je bila predvsem proti jezikovnim naredbam, ki so predpisovale za Češko in Moravsko enakopravnost češčine in nemščine pri uradovanju s strankami. Ministrski predsednik poljski grof Kasimir Badeni je 5. aprila 1897 razglasil jezikovne naredbe za Češko in 25. aprila še za Moravsko. Z naredbami si je želel zagotoviti podporo Mladočehov pri glasovanju o državnem proračunu in obnovitvi nagodbe z Ogrsko.

Neposredno po konstituiranju novega državnega zbora je več nemških strank z nujnimi predlogi zahtevalo ukinitvev jezikovnih naredb in ureditev jezikovnih razmer na Češkem in Moravskem po normalni zakonodajni poti. Parlamentarna večina njihovim predlogom ni priznala nujnosti. 28. aprila 1897 je Nemška napredna stranka začela s tehnično obstrukcijo, ki so jo nemudoma podprli schönereijanci, po velikonočni prekinitvi zasedanja državnega zbora pa so se obstrukcijskemu boju pridružile še nekatere nemške stranke.

Tehnična obstrukcija se je na začetku maja 1897 spremenila v hrupno. 6. maja so poslanci začeli obravnavati ministrske obtožbe, ki so jih zoper Badenija in pod jezikovne naredbe podpisane ministre vložili poslanci Nemške napredne in Nemške ljudske stranke. *Slovenski narod* je ministrske obtožbe označil za veliko taktično napako opozicije: »Obtožba ministerstva, to je zadnje sredstvo, katero ima kaka opozicija na razpolaganje. Porabiti sme to sredstvo le v skrajni sili, v trenutku ko ž njimi gotovo

doseže velik efekt. Pravno utemeljevanje predloga je preklavrno, stvar na sebi uprav malenkostna, in zategadelj niso te obtožnice dosegle drugega uspeha, kakor da so obudile veselost. Nerodnost nemške opozicije je prava sreča za vlado in za vladno stranko.«⁷ Med obravnavo ministrskih obtožb je nemir v dvorani povsem ohromil delo parlamenta. Vsenemški poslanec Karl Hermann Wolf je Čehe in Slovence označil za manjvredne v primerjavi z Nemci: »Zdaj šele spoznate našo moč, zdaj šele spoznate, da se Nemci ne klanjamo Čehom, Slovincem in vsem drugim takim malovrednim, globoko pod Nemci stoječim narodom.«⁸ Po tridnevni razpravi je večina poslancev zavrnila ministrske obtožbe. Tehnična obstrukcija (vlaganje nujnih predlogov, poimensko glasovanje in branje peticij) je popolnoma ohromila delo parlamenta. Ministre so pred napadi morali ščititi češki poslanci. Na seji 24. maja 1897, ki je trajala od 11.20 do 20.30, je večina izglasovala predlog mladočeskega poslanca Josefa Kaizla, naj se pred poimenskim glasovanjem o navadnih predlogih ne dovoli desetminutnega odmora. Zaradi te in drugih kršitev poslovnika je naraščalo nezadovoljstvo z vlado tudi med zmernimi nemškimi političnimi skupinami. Ministrski predsednik Badeni je 2. junija 1897 zaključil zasedanje parlamenta.

23. septembra 1897 se je začela XIII. sesija državnega zbora. Na prvi seji je poslanec Josef Gregorig vprašal predsednika državnega zbora viteza Davida Abrahamowicza, ali je v zbornici res šestnajst v zbornične sluge preoblečenih policajev oziroma redarjev. Gregorig je zahteval, naj se redarje nemudoma odstrani. Karl Hermann Wolf je stopil k Badeniju in mu zakričal v obraz: »Odgovorite! Če je to res, tedaj je to sramotna podlost!« Badeni je takoj zapustil zbornico. Dan zatem sta general Uexküll in polkovnik Resch v Badenijevem imenu pozvala Wolfa na dvoboj s pištolami. Wolf je na dvoboju 25. septembra 1897 s prvim strelom ranil Badenija v laket, za kar je preko noči postal nemški nacionalni junak.⁹

⁶ Janez Cvirn, *Dunajski državni zbor in Slovenci (1848–1918)*, Zgodovinsko društvo Celje in Znanstvena založba Filozofske fakultete, Ljubljana 2015, str. 152–160.

⁷ »Državni zbor. Na Dunaju, 30. aprila«, *Slovenski narod*, 1897, št. 99.

⁸ »Državni zbor. Na Dunaju 6. maja«, *Slovenski narod*, 1897, št. 103.

⁹ Po: »Državni zbor. Dunaj, 26. september«, *Slovenec*, 1897, št. 220.

Dvobojevalca Badeni in Wolf pred parlamentom,
Kikeriki, 11. 10. 1897, št. 82

Na dan dvoboja je poslanska zbornica (ministrskega predsednika Badenija je nadomeščal baron Gautsch) iz svoje srede izvolila delegacijo za pogodbeno pogajanja z Ogrsko. Za sodelovanje pri volitvah članov delegacije so se odločili v Nemški napredni in Nemški ljudski stranki ob zgražanju schönereijancev. Nemška obstrukcija se je nadaljevala 12. oktobra 1897, ko je vlada v poslanske klopi poslala pogodbeni provizorij. S preprečitvi jo pogodbenega provizorija, s katerim bi za eno leto podaljšali stare pogodbene zakone, so nemške obstrukcijske stranke želele vreči Badenija. Nemški obstrukcionisti so na vsako sejo vlagali nujne predloge in zahtevali poimensko glasovanje ter v branje predlagali številne peticije. Zoper ministre so vlagali ministrske obtožbe. Med 30. septembrom in 20. novembrom 1897 so 84-krat poimensko glasovali o peticijah, za kar so porabili 58 ur. Posamezne seje so trajale okoli 6 ur, od tega so tri do štiri ure porabili zgolj za poimensko glasovanje. Če je vladi vendarle uspelo, da so njeni predlogi prišli na dnevni red zasedanja, so obstrukcionisti posegli po filibustrih.

Podpredsednik poslanske zbornice dr. Karel Kramarj je v upanju, da bodo obstrukcionisti popustili zaradi fizične utrujenosti, 19. oktobra 1897 sklical večerno sejo, ki pa je trajala do devetih zvečer naslednjega dne. Seja se je sprevrgla v hrupni izbruh nemškega nezadovoljstva. Poslanci so si grozili s pestmi in kosi razbitih mizic. V želji po čimprejšnji obravnavi pogodbenega provizorija se je vlada odločila preložiti volitve novega predsednika poslanske zbornice. Konec oktobra je namreč odstopil predsednik poslanske zbornice dr. Theodor Kathrein. Vladna večina je podprla predlog načelnika parlamentarne komisije in Poljskega kluba poslancev viteza Apolinaryja Jaworskega, da naj bosta odslej dve seji dnevno (na dopoldanskih ali popoldanskih sejah naj bi opozicija izvajala obstrukcijo, na večernih sejah pa naj bi večina dokončala prvo branje pogodbenega provizorija). Oba sklepa sta bila v nasprotju s poslovníkom, zato je opozicija napovedala najostrejšo obstrukcijo.

Prva dvojna seja je bila napovedana 28. oktobra 1897. Med popoldansko sejo sta potekala branje nujnih predlogov in poimensko glasovanje, na večerni seji je poslanec Nemške napredne stranke in tajnik brnske trgovinske zbornice dr. Otto Lecher o ogrski nagodbi govoril več kot 12 ur »*zdržema, stvarno, logično in dobro*«, tako da se je seja končala šele naslednjega dne zvečer. Dr. Lecher naj bi s tem dosegel absolutni rekord v govorništvo v dunajskem parlamentu.¹⁰ Karl Hermann Wolf je med Lecherjevim nastopom s kosi razbite miznice začel udarjati po mizi v taktu neke koračnice, žvižgal, kričal in grozil je poslancem-rediteljem. Wolf: »*Ne mirujem, in če me ubijete! Žal mi je, da razsajam, pa ne morem drugače. Jaz zahtevam konec seje, ker sem v nevarnosti.*« Zaradi Wolfovega razgrajanja Lecherja ni bilo mogoče slišati, zato je Lecher svoj govor narekoval stenografu. Wolf se je čez nekaj časa umiril in odšel na hodnik, od koder ga ni bilo nazaj do pete ure zjutraj. »*Medtem je dr. Lecher počasi in mirno nadaljeval svoj govor in ga končal ob ¼9. uro dopoldne; torej je govoril s kratkimi presledki 12 ur. Mož je seveda udrihal po vladi, večini, Slovanih itd., a dokazal navzlic temu veliko znanje in – zdrava pljuča. Mej govorom je pil črno vino in kavo ter prebiral list za listom, katerih je imel celo kopico pred seboj na mizi. Hrup v zbornici se je po-*

¹⁰ Po: »Po 25urni bitki«, Slovenski narod, 1897, št. 249.

legel, Wolf in Türk sta zaspala na hodniku, zbornica se je izpraznila, le 30 do 40 poslušalcev se je usedlo okrog Lecherja, ki je drobil svoje 'gradivo', kakor miš gloda skorjo kruha. Vsi ostali poslanci so polegli po klopih na hodniku, v bralni in vsprejemni dvorani, vse je zasedeno in položeno, posamni poslanci dremljejo na sedežih ali pa preganjajo spanec s kavo, čajem in vinom. – Zbornica je podobna vojnemu taboru v pozni noči.«¹¹

Tudi večerna seja 4. novembra 1897 je bila znamenovana z izpadi vsenemških in krščansko-socialnih poslancev, ki so si grozili s pestmi in drug drugega obkladali z raznimi psovki. Po večkratnih opominih je podpredsednik pozval Schönererja k redu. Levica je z vzkliki motila govor dr. Karla Luegerja, ki je označil Schönererja za sleparja in malopridneža.¹² Krščanski socialci so Wolfu očitali skorumpiranost in sodelovanje z Judi, radikalnemu vsenemškemu poslancu Georgu von Schönererju pa lastništvo hiše, v kateri naj bi bil bordel, in alkoholizem. Poročevalec Slovenskega naroda je zapisal: »Zgodovina evropskih parlamentov pozna malo tako strastnih, tako srditih bojov kakor je bil ta, a tako surovega, tako ostudno prostaškega, tako podlega boja ne pozna nobenega. Ta boj se ni vršil v mejah parlamentarne dostojnosti, ta boj je prekoračil vse meje dopustnosti, in vsak avstrijski državljani se mora v dušo sramovati teh živinsko surovih prizorov, katere so v parlamentu uprizorili sinovi tistega naroda, ki druge proglašajo za 'minderwerthig' in si prisvajajo poklic nenemške narode osrečiti s svojo kulturo.«¹³ Seja se je zaključila ob 10. uri dopoldan naslednjega dne.

Nemški poslanci so 6. novembra 1897 začeli z obstrukcijo v proračunskem odboru, ki naj bi obravnaval v prvem branju sprejeti nagodbeni provizorij. 12. novembra so za predsednika poslanske zbornice izvolili viteza Abrahamowicza. Na sejah med 17. in 22. novembrom je zbornica normalno delovala. Poslanci so v popolnem soglasju obravnavali vse nujne predloge in začeli razpravo o raz-

delitvi nujnih posojil za spričo naravnih katastrof prizadeto kmečko prebivalstvo.

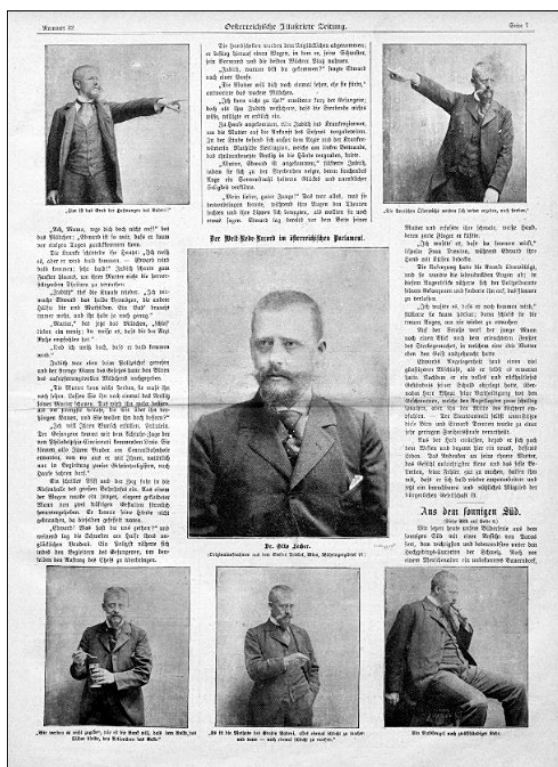
Obstrukcija se je nadaljevala na seji 24. novembra 1897, za katero je bilo predvideno drugo branje nagodbenega provizorija. Nemški poslanci so najprej s tehnično obstrukcijo poskušali onemogočiti začetek obravnave zakona. Vložili so 68 peticij, od katerih se jih je 56 nanašalo na jezikovne naredbe. Ker so bile peticije identične, je mladočeški poslanec dr. Emanuel Dyk predlagal, naj se prebere zgolj ena, s čimer se je Abrahamowicz strinjal. Nemški poslanci so v tem predlogu videli kršitev poslovnika. Nemir v zbornici je naraščal, na predsedniškem podiju je bilo iz minute v minuto več poslancev, ki so od predsednika Abrahamowicza zahtevali besedo. Abrahamowicz jih je zaman pozival, naj se posedejo v klopi in umirijo, češ da bodo vsi prišli na vrsto. Stopnjevali so se besedni dvoboji med nemškimi in slovanskimi poslanci. Ko je Abrahamowicz dal na glasovanje predlog dr. Dyka je v zbornici nastal peklenski trušč. Schönerer, ki je od predsednika vztrajno zahteval, naj mu dodeli besedo, se je napotil proti predsedniški tribuni, zgrabil predsednikov zvonec in zakričal: »Jemljem si besedo!« V trenutku se je na podiju znašla množica poslancev desnice in levice. Poslanca Johann Potoczek in Jan Pospisil sta poskušala s predsedniške tribune izriniti Schönererja in Wolfa. Potoczek je Schönererju iztrgal zvonec in ga postavil na predsednikovo mizo. Abrahamowicz je prekinil sejo za 20 minut. Ob vrnitvi v zbornico so ga sprejeli z najrazličnejšimi psovki. Abrahamowicz je ukazal parlamentarnemu slugi Močniku, naj mu prinese nov zvonec. Zvonca, ki ga je onečastil Schönerer, se ni želel več dotakniti. Nov zvonec mu je iztrgal iz rok poslanec Wolf. Abrahamowicz se je odločil za desetminutni odmor. Rediteljem je ukazal, naj izpraznijo predsedniški podij. Med odmorom se je med poslanci levice in desnice začel vsesplošni pretep. Ko je Potoczek poskušal Wolfu iz rok iztrgati predsedniški zvonec, so nanj trumoma navalili nemški poslanci.

Slovenski narod je poročilo o seji dunajskega parlamenta 24. novembra 1897 komentiral z naslednjimi besedami: »Ni ga na vsem svetu parlamenta, v katerem bi se bili kdaj dogodili vsaj približno tako surovi, tako brutalni prizori, kakor so se vršili včeraj v avstrijski poslanski zbornici. Človeku, čitajočemu

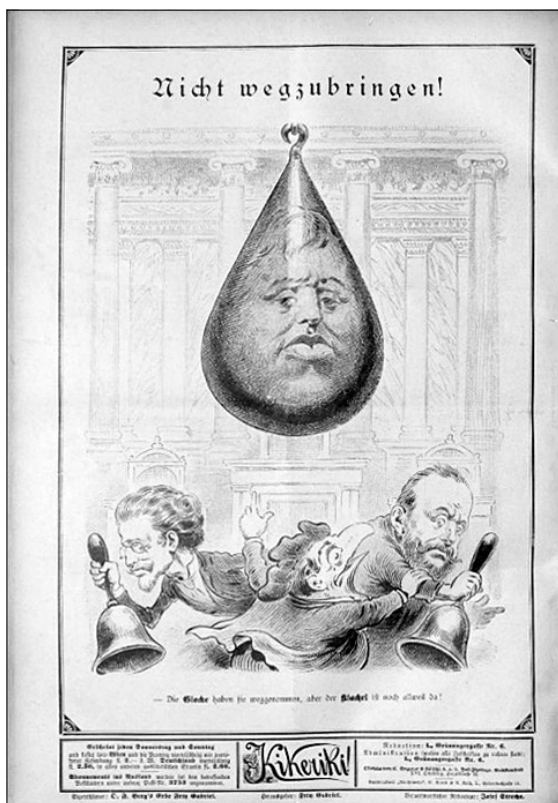
¹¹ Po: »Državni zbor, Dunaj, 29. oktobra«, Slovenec, 1897, št. 249.

¹² Po: »Državni zbor, Dunaj, 4. novembra«, Slovenec, 1897, št. 253.

¹³ »Po bitki«, Slovenski narod, 1897, št. 254.

Dr. Otto Lecher, svetovni rekorder v parlamentarnem govorništvu, Österreichische Illustrierte Zeitung, 7. 11. 1897, št. 32

»Ne odnesi!«, Kikeriki, 5. 12. 1897, št. 97

poročila, se zdi, kakor da čita popis pretepa in vandal-skega razsajanja kmetijskih fantalinov v kaki gornjaski beznici. Po zraku leteči stoli, prevrnjene mize, na tleh ležeče skupine hropečih, kolnečih, lase in brado si ru-vajočih ljudi, zverinsko rujovenje, padanje pestij po glavah, krvaveči obrazi in – bliskajoč nož ... moj Bog, zdi se nam, da vidimo pred seboj Gorjance, ki s tem načinom vedré svoje od žganja pijane glave. In vendar, ti gnusni razsajači in pretepači, ti junaki z nožem v pesteh niso pijani kmetje, ta prostor ni gorjanska smr-dljiva beznica ... ti pretepači so 'cvet naroda', zastopni-ki avstrijskih volilcev, najuglednejši, najupljivnejši in najizomikanejši možje, elita cislitvanske inteligencije ... prostor pa prekrasni grški hram parlamenta!«

Avstrijsko zbornico so spremenili v pajzelj nemški poslanci, ki so predsedniku zbornice Abramowiczu iz rok strgali zvonec, pahnili so ga s predsedniškega stola in mu grozili, da je moral zbežati, je poročal dopisnik Slovenskega naroda. »Na stoleh ministrov in predsedni-kov sedé, rujovejo Nemci najsurovejše psovke, bijejo s pestmi po predsedniški mizi ter ustavljajo vsako delo.« Poslanec Karl Hermann Wolf je tri četrť ure zvonil s predsedniškim zvoncem. Poslanec Potoczek mu je hotel zvonec potegniti iz rok. Trumoma so nanj pri-drveli Nemci, začel se je pretep. »Poslanci so se tolkli s pestmi, ruvali si lase ter se metali ob tla. Med kričanjem galerije, ki je vpila: 'Fej!' – postajala je gnječa čim dlje večja. Wolf je bil kakor obnored okoli sebe, nanosnik mu je padel na tla, lasje so mu štrleli v obraz, a on je tulil in kričal, suval in pehal neprestano. Njegov prijatelj Schönerer pa mu je pomagal. Kakor divje zveri sta se zaganjala v državne poslance, dokler ju niso podrli na tla, kjer je deževalo pestij po njuni glavi in hrbtu, da sta vpila in prosila pomoči. A pridružil se jim je še vseučil-lišni profesor posl. Pfersche. Z nožem je začel suvati mej slovanske poslance, a poslanec Lamisch mu ga je izvil iz pesti ter ga vrge v stran. Poslanci Gessmann, Lorber in Ghon so krvaveli, a poslanec Wolf je še vpil: 'Prihodnjič prinesem seboj revolver!' Vsa zbornica je bila podobna bojišču, povsod so delale pesti, povsod se je kričalo in psovalo, da ni bilo ničesar razumeti.«¹⁴

Predsednik državnega zbora je prekinil zasedanje in prosil poslance, naj mu naznanijo imena tistih to-varišev, ki so začeli pretep, da lahko začne postopek proti njim. Dan po seji je na zaslišanju okrog dvajset poslancev potrdilo, da je nameraval praški univer-

¹⁴ Po: »V znamenju noža«, Slovenski narod, 1897, št. 270.

zitetni profesor Emil Pfersche zaklati poslanca Březnowskega. Najpomembnejša so bila pričanja poslancev dr. Engela, Milewskega in Frana Šukljeta, ki je stal med Wolfom in Pferscherjem. Naenkrat se je v Pferscherjevih rokah znašel nož, je povedal Šuklje. Pfersche je vpil »Nož imam« in ga sukal proti Březnowskemu. Šuklje je zgrabil Pferscheja za roko in mu rekel: »Za Boga, pomislite gospod kolega, kaj ste in kaj delate,« vendar se je Pfersche iztrgal Šukljetu in kričal: »Jednega moram zaklati, jednemu moram trebuh razparati.« Prof. Milewski je potrdil, da je Pfersche vihtel nož in pozival somišljenike, naj vzamejo nože v roke. Tudi Engel je Pferschu rekel: »Osvestite se vendar,« a se ta zanj ni zmenil in je kričal: »Jednemu moram trebuh razparati.« Wolanski je povedal, da je v trenutku, ko je Pfersche z nožem planil na Březnowskega, priskočil in udaril Pferscheja s pestjo po glavi.¹⁵

Na seji naslednjega dne so po predsedniku Abrahamowiczu znova deževale psovke. Wolf je kričal: »Ven s Poljakom! Hočemo drugega predsednika, ne pa tega gaunarja!« Član katoliškega centra grof Julius Falkenhayn je v imenu desnice predlagal spremembo poslovnika parlamenta, s katero je dobil predsednik parlamenta pooblastilo, da poslance, ki z govori, medkllici, vedenjem ali izgredi motijo in onemogočajo delo parlamenta, izključi za tri seje, na predsednikov predlog pa jih lahko zbornica izključi celo za 30 dni. Večina v zbornici je Falkenhaynov predlog sprejela. Slovenski narod je poročal, da so Nemci med glasovanjem in zlasti po glasovanju zopet uprizorili velike škandale. »Nekateri so skušali siloma naskočiti predsedništvo. Tulili so, razbijali in piskali, psovali predsednika Abrahamowicza, ministrskega predsednika grofa Badenija in železniškega ministra Guttenberga, potem pa pod vodstvom dr. Lemischa jeli skakati čez ograjo okrog predsedništva. Pahnili so predsednika Abrahamowicza v stran in zasedli predsedništvo, pred vsemi Lemisch, Hochenburger, Dobernig in Wolf, tako da je moral Abrahamowicz zapustiti dvorano.«¹⁶

Predsednik Abrahamowicz je na seji 26. novembra prvič uporabil sprejeti poslovnik (Lex Falkenhayn) in dal izključiti za tri seje Wolfa, Schönererja,

poljskega socialdemokratskega poslanca Daszynskega, Bernerja in še osem socialdemokratskih poslancev, ki so Abrahamowicza in dr. Kramarja pričakali s psovkami. Nekaj socialdemokratskih poslancev je preskočilo ograjo in pričelo kričati pred ministrskimi sedeži, ostali poslanci leveice so kričali v poslanskih klopeh. »Kar skoči socialni demokrat žid Berner kot maček mimo grofa Badenija čez mizo proti predsedniku, bije in tolče po mizi; v istem hipu drve mimo ministrov in od strani vsi socialni demokrati proti Abrahamowiczu, s silo ga vržejo s stola ter potisnejo po stopnicah na desno stran. A tu so že Mladočehi dr. Lang, Udržal, podpredsednik Kramar in drugi, in boj s pestmi se prične. Sluga Močnik zgrabi jednega, Lang drugega, Udržal tretjega, in sicer Bernerja. Udarci po glavah mah na mah, vse strmi, vse kriči, mnogi si zatisnejo oči, da ne vidijo divjega pretepa. Bernerja odnesejo iz dvorane na desni strani ob klopeh. Dr. Kronawetter omedli, dva tovariša ga odvedeta iz zbornice. Na galeriji, ki je zopet do zadnjega kotička natlačena, mnogi tulijo, žvižgajo, kot na povelje na stotine oseb razgrne v zraku velike robce ter pozdravljajo ž njimi – gladijatorje v areni. Skoraj vsa levica, obrnjena proti galeriji, odzdravlja z robci. Klici: revolucija, anarhija, škandal, čujejo se iz bučanja glasov. V gručah si poslanci sikajo in vikajo v obraze. Wolfa in Glöcknerja držita dva za vrat, Bendel, stari Bendel, stopi na ministersko mesto, hodi gori in doli, deklamuje pred zbornico ter se brani iti z mesta, ko ga pride opominjat reditelj Lang.« V dvorano je vstopilo 60 policistov, ki so po navodilih reditelja, mladočškega poslanca Ignaza Langa začeli odstranjevati poslance. Wolf in Schönerer sta kričala na policijo: »Habt Acht! Recht schaut.« Wolf je psoval desnico, mladočehe in pozival policijo, naj zapusti zbornico, kar se je tudi zgodilo. Poslanci leveice so s kričanjem preprečili govor grofa Stürgaha. Predsednik je Wolfa pozval k redu in ga nato izključil iz zbornice za tri seje. »Wolf kriči dalje, predsednik zapusti sedež, takoj vstopi uradnik z desetimi policaji, ki zgrabijo Wolfa ter ga v gnječi odnesó iz zbornice.« Podobna izključitev za tri seje je doletela tudi Daszynskega, ki je brcal z nogami in udarjal z rokami. »V tej gnječi socialni demokrat Verkauf reditelja Langa zgrabi za vrat, a Lang se ga otrese kot kužnega.« Schönerer je udarjal po mizi z železnim drogrom, ovitim v črno platno. Predsednik ga je pozval k redu in izključil za tri seje, policija ga je odvedla iz zbornice. Schönerer je pri vratih zakričal »Hoch

¹⁵ Po: »Telegrafična in brzojavna poročila. Dunaj 24. novembra«, Slovenski narod, 1897, št. 270.

¹⁶ Po: »Konec anarhije«, Slovenski narod, 1897, št. 271.

Germania«, Kittel in Türk sta mu v znak podpore podala roko. Ko so policisti opravili svoje delo, so se pred predsedniškim podijem (ministrskimi sedeži) razporedili v polkrogu in obmirovali. Predsednik je ukazal, naj izpraznijo drugo galerijo, na kateri so se zbrali socialni demokrati in nemški nacionalci. Slovenski poročevalec z Dunaja je menil, da bi se to, kar se je zgodilo 26. novembra, moralo zgoditi že ob začetku zasedanja. »Vse je v strahu, kaj še pride; mnogi poslanci se bojé na ulico, koder je tisoče občinstva, večinoma dijakov. Mnogo dijakov je policija nekda zaprla. Na ulicah so Wolfa kot Cezarja spremljali pouličnjaki. Bil je dan – revolucije v zbornici.«¹⁷

27. novembra 1897 se je divja obstrukcija ponovila. Parlamentarnega slugo Močnika, ki je na ukaz predsednika pritisnil na tipko električnega zvonca in signaliziral začetek seje, so obstrukcionisti pregnali iz dvorane. Abrahamowicza je pričakala mačja muzika. »Unisono kot besni začno levičarji kričati, teptati, žvižgati, piskati. Celo Menger, Kindermann in Lecher so trobili na trobente.« Obstrukcionisti so se v zboru drli: »Podlež, podlež, podlež!« Celjski poslanec Josef Pommer mu je v obraz zakričal, da je morilec parlamentarizma. Nekateri poslanci so razbijali z miznimi pokrovi, nekateri so bili opremljeni z inštrumenti. Ministrskega predsednika Badenija je pričakalo huronsko vpitje in psovke. Abrahamowicz, v katerega je levica metala kepe papirja, je odšel iz zbornice, ob vrnitvi pa so poslanci začeli vanj metati knjige in druge predmete. Poslanec dr. Pfersche mu je zaklical: »Vi stari armenski pes!«, dr. Roman Jarosiewicz pa: »Oskrunili ste idejo slovanstva, vi zatiralec vseh narodov!« Abrahamowicz je za dvajset minut prekinil sejo. Na poti v predsedniško sobo so k njemu pristopali poljski poslanci, mu stiskali roke in ga poljubljali na lica. V dvorani se je pojavil poslanec Wolf s cilindrom na glavi in gorjačo v roki, kateremu se je je uspelo pretihotapiti v parlament. Stražniki so Wolfa, ki se je upiral, s silo izgnali iz dvorane in ga s policijskim vozom odpeljali v preiskovalni zapor na Deželnem sodišču. Po slabe pol ure je podpredsednik zbornice dr. Kramar zaključil sejo. Trume študentov in delavcev, ki so obkrožile parlament, so pozdravljale nemško-nacionalne in socialdemo-

kratske poslance. Posredovati je morala vojska. Huzarji so s sabljami razgnali večtisočglavo množico demonstrantov pred Deželnim sodiščem. Več oseb je bilo ranjenih, aretiranih je bilo okrog petdeset oseb. Do krvavih nemirov je prišlo tudi v Gradcu. Demonstracije in izgredi so bili v Celovcu.¹⁸

Cesar Franc Jožef I. je iz strahu pred nemško jezo 28. novembra 1897 sprejel Badenijev odstop. V Pragi so zato izbruhnile množične demonstracije zoper Nemce in Jude, zaradi katerih so morali razglasiti obsedeno stanje. Cesar je mandat za sestavo nove vlade zaupal naučnemu ministru baronu Paulu Gautschu von Frankethurnu, ki je pripadal nemški liberalni stranki in je veljal za nasprotnika Slovanov.¹⁹ Badenijevi nasledniki so si pri vladanju pogosto pomagali z uredbo o vladanju v izrednih razmerah (14. § decembrske ustave), ki je omogočala izvajanje nujnih nalog brez sklica državnega zbora.

»Iz divjih parlamentarnih dni: Juriš na predsedniško tribuno«, Österreichische Illustrierte Zeitung, 5. 12. 1897, št. 36

¹⁷ Po: »Državni zbor, Dunaj, 26. novembra«, Slovenec, 1897, št. 272.

¹⁸ Po: »Nemško-narodne in socialno-demokratske demonstracije v Celovcu«, Slovenec, 1897, št. 274.

¹⁹ Po: »Zmaga revolucije«, Slovenski narod, 1897, št. 273; »Državni zbor, Dunaj, 28. novembra«, Slovenec, 1897, št. 273.

Das interessante Blatt, 2. 12. 1897, št. 48

»Vojno stanje v Pragi«, Das interessante Blatt, 9. 12. 1897, št. 49

Obstrukcija v kranjskem deželnem zboru 21. junija 1902

Prvo obstrukcijo v kranjskem deželnem zboru²⁰ so 21. junija 1902 uprizorili poslanci Katoliškega kluba, ki so za sejo pripravili dvanajst nujnih predlogov. Kot prvega je vodja kluba katoliških slovenskih poslancev dr. Ivan Šusteršič utemeljeval nujni predlog za reformo deželnega reda in deželnega volilnega reda, ki bi temeljila na načelu splošne, enake in direktne volilne pravice. Šusteršič je mdr. dejal: »Predvsem, visoka zbornica, moram izrečno poudarjati, da ta predlog glede splošne in enake volilne pravice ni obstrukcijski predlog. Ta predlog bi bila katoliška-narodna stranka vložila in vzdrževala tudi v slučaju, če jej ne bi bilo potreba v njeno veliko obžalovanje izvajati tiste skrajne konsekvence, do katere jo je prisilila tako čudno sestavljena večina tega visokega zbora.« Menil je, da je namen volilnega reda iz leta 1861, kjerkoli je mogoče umetno omogočiti nemško-liberalno večino v vseh deželah in vseh deželnih zastopih. Opozoril je na krivico kurialnega sistema, s katerim je oškodovano kmečko prebivalstvo, medtem ko so volivci, ki volijo v meščanski in veleposestniški kuriji, privilegirani. Dežela Kranjska je s svojih pol milijona prebivalcev pretežno agrikulturna dežela, kajti ogromna večina ljudi živi od kmečkega dela, a ne od veleposestnikov, temveč od malega posestva. Vendar so kmečke občine dobile samo 16 poslancev za deželni zbor, veleposestniki pa deset poslancev. Deželna in državna zakonodaja zanemarjata interes kmečkega stanu. Kmet je za vsak groš, ki ga je prejel od deželne ali državne zakonodaje, dobil vsaj goldinar novega bremena. Posledica takšnega odnosa je tudi izseljevanje, zaradi česar država izgublja najboljše moči, trpi celo njena obrambna moč. Po Šusteršičevem mnenju mestna in veleposestniška kurija nista imeli podlage za obstoj, saj naj ne bi bilo moč govoriti o interesnem zastopstvu, ta bi obstajal samo v primeru, če bi se osnovala kurije na podlagi stanov. Šusteršič je mesta in trge označil za uradniško kurijo, saj so uradniki odločujoči faktor pri volitvah. Glede spremembe deželnega reda je menil, da je potrebno deželni odbor reformirati

²⁰ O obstrukcijah v kranjskem deželnem zboru v prvem desetletju 20. stoletja je v članku »Takega prizora vendar ni mogoče prenašati!«, objavljenem v reviji Zgodovina za vse (2006, št. 2, str. 49–67), pisal tudi Dragan Matić.

ali odpraviti. Katoliška narodna stranka naj ne bi nasprotovala, ko bi se odpravil virilni glas za knezoškofa. Navedel je tudi podatke o številu volivcev: šestnajst voljenih poslancev KNS zastopa 37.412 volivcev, liberalna Narodno napredna stranka z devetimi poslanci zastopa 6399 volivcev, nemška stranka z enajstimi poslanci pa samo 368 volivcev (od tega v Kočevju izvoljeni vitez dr. Anton Schöppel 278 volivcev). Stranki, ki imata večino v deželnem zboru, zastopata torej samo 6.767 volivcev. Ivan Hribar je Šusteršičevo naštevanje podatkov prekinil z medklicem, da KNS zastopa samo okrog 450 duhovnikov.

Šusteršič je liberalnega poslanca in ljubljanskega župana Hribarja spomnil na to, da se je pred leti zavzemal za splošno in enako volilno pravico. V odgovoru na Šusteršičevo utemeljitev predloga je Ivan Hribar mdr. dejal, da vladajoča nemško-liberalna večina toliko časa ne bo privolila v splošno volilno pravico, dokler bo imela duhovščina velik vpliv na ljudstvo in dokler bodo duhovniki izrabljali za volilno agitacijo tudi prižnico in celo spovednico. Dr. Hribar: »Gospôda moja! Dr. Šusteršič me je naravnost izzval, naj govorim, in sicer zato, ker se je spomnil, da sem enkrat v tej visoki zbornici tudi svoj glas povzdignil za splošno in jednako volilno pravico. To je čisto prav, da se je dr. Šusteršič tega spomnil, in tudi jaz se še čisto dobro spominjam tiste seje in besede, katere sem takrat govoril, ter sem še celo toliko odkritosrčen, da priznam, da sem še danes ravno tistega mnenja, kakor takrat. Ali, gospôda moja, stvar mora biti tako urejena, da bo pri splošni in enaki volilni pravici v resnici prišlo ljudstvo do zmage. Naš zakon je tak, da kazni določa za kupovanje glasov. Ali to ni sto- in stokrat več, ako duhovščina s prižnice in v spovednici naše ljudstvo haranguira ...«²¹

Poslanci KNS so v tem trenutku začeli z odločno obstrukcijo. »Letele so ostre besede. Šusteršič in njegovi kompani so psovali kakor pijane barabe, posebno barona Lichtenberga, in se rotili, da ne puste nikogar več govoriti. Šusteršič je premetaval po mizi neki kodeks, kakor bi bil to kak žakelj žlindre, Brejc je razbijal s tintnikom, Schweitzer in Jaklič sta tolkla

s pestmi po mizi.«²² Poslanci KNS so s kričanjem in razbijanjem hoteli preprečiti, da bi Hribar lahko nadaljeval. »Duhovščine ne pustimo obrekovati od takih karikatur! Od Narodovih mazačev ne pustimo duhovščine blatiti! Sram Vas bodi! Fej!« Zahtevali so, naj se Hribar za svoje besede opraviči in naj ga predsedujoči namestnik glavarja baron Lichtenberg pozove k redu, ker je razžalil celoten duhovniški stan. Na Lichtenberga so letele tudi naslednje besede iz klopi poslanske levice: »Vsak naš kaplan je desetkrat več vreden, kot vsi taki baroni, kakor ste Vi!« Hribar svojih besed ni hotel preklicati, baron Lichtenberg ni ugodil zahtevi in je k redu pozval poslance KNS. Liberalni poslanci in poslanci nemške stranke so obstopili Hribarja in stenografe, ki je med velikanskim truščem, ki so ga izvajali katoliški poslanci ob podpori gledalcev, zaključil svoj govor: »Gospôda moja, gospod dr. Šusteršič je – to sem danes videl – veliko večji razgrajatelj kakor pa govornik. On je prej, ko sem govoril o tem, kako se naša duhovščina obnaša v spovednicah, vprašal, če sem kedaj pri spovedi. Priznati moram, gospôda moja, da jaz ne hodim k spovedi, kakor hodi gospod dr. Šusteršič, in on mora torej že bolje vedeti, kaj se pri spovedi godi. Gospôda moja, vsled tega ne vem, če je res, kaj pravi gospod dr. Šusteršič, da duhovščina iz spovednic ne upliva na ljudstvo; če je pa res, potem bi bilo moje govorjenje in očitanje res krivično. Ali jaz imam nasprotno prepričanje in čul sem že dostikrat iz ust volilcev samih, na katere so uplivali duhovniki, in ki so pravili, kake stvari se pri spovedi godé. Če imam kaka stranka taka sredstva na razpolaganje, kakor so peklo in nebesa, potem morate pač priznati, da je uplivanje na ljudstvo s takimi sredstvi krivično, da je to sto in stokrat hujše, kakor pa kupovanje glasov. Kedar bode – kakor danes pri nas ni – res prilika za ljudstvo, da bo prosto volilo in se moglo samo odločevati za svoje kandidate, in da duhovniki ne bodo več mogli uplivati ná-nje, tedaj bodem jaz brezpogojno za prosto in enako volilno pravico.« Ob zaključku Hribarjevega govora je ropot prešel v hrupno obstrukcijo. »Poslanec dr. Šusteršič in somišljeniki bijejo s pestmi, tintniki in sipnicami ob mize in začnejo piskati na trobentice in ropotati z ropotuljami, škrapetci in bobnom. – Ploškanje na galeriji.«²³

²¹ Po: Stenografični zapisnik druge seje deželnega zbora kranjskega v Ljubljani dne 21. junija 1902, Ljubljana 1902, str. 41–51. – Harangirati: slabšalno hujskati, ščuvati.

²² »Deželni zbor kranjski«, Slovenski narod, 1902, št. 141.

²³ Stenografični zapisnik druge seje deželnega zbora kranjskega v Ljubljani dne 21. junija 1902, Ljubljana 1902, str. 53.

Katoliški poslanci so obstruirali tudi med govorom lastnega pristaša dr. Janeza Evangelista Kreka, ki ni mogel priti do besede, »ker so Šusteršič, Brejc, Schweitzer in Jaklič razgrajali«, je zapisal Slovenski narod. »Šusteršič je kravarja Drobniča moral učiti, kako naj dela nemir, a mož je okoren in se kot obstrukcionista ni obnesel. Razen imenovanih je samo še Dular nekaj časa trkal s tintnikom in Pogačnik je prišel parkrat v dvorano ter s svinčnikom prav ponižno malo potrkal, vsi drugi klerikalni poslanci so šli iz dvorane; kmetje so prepustili katoliški 'inteligenci', da uganja pobalinstva, ter po hodniku zdihovali, kaj bo, če deželni zbor ne bo mogel delati in torej ničesar dovoliti za kmeta. / V tem pa so klerikalni poslanci poslali k Schmidtju po razne igrače in začeli pravi pravcati pobalinski koncert s trobenticami in ragljami ter malim bobenčkom. Zdaj je bobnal Šusteršič, zdaj dr. Brejc. Slednjemu se je bobenček posebno dobro podal, saj je gledalce spominjal na tistega Bobenčka, kjer se je Brejčev tast izkazal kot tihotapec. /.../ Dr. Krek je moral ves čas stati na svojem mestu in se ni smel vsesti, sicer bi bil izgubil besedo. Ubogi Krek! Držal se je kakor Simon Held pod gavgami in kar višnjevi je postajal od dolgega stanja. Muzika se je pa nadaljevala. Čim so Šusteršič, Brejc, Schweitzer in Jaklič vsled utrujenosti nekoliko odnehali, je baron Lichtenberg pozvonil in klerikalni junaki so morali zopet začeti. Najbolj klavrno vlogo je igral konsumar učitelj Jaklič. Tolkel je z neko črepinjo po tintniku, a čim je deželni predsednik pogledal na njegovo stran, ga je kar ruknilo in skril je črepinjo. Dokler je baron Hein gledal na tisto stran, se Jaklič ni ganil in šele nadaljeval, ko je bil gotov, da ga deželni predsednik ne vidi.« Po dve uri in pol trajajoči obstrukciji je Krek zaprosil barona Lichtenberga, če lahko predlog utemeljuje na naslednji seji. Seja se je končala ob 18. uri 15 minut.²⁴

Za obstrukcijsko taktiko so se v poslanskem klubu slovenskih katoliških poslancev odločili soglasno in v navzočnosti vseh članov (razen knezoškofa Jegliča in deželnega glavarja Detele). Obstrukcijskega ropotanja in ravsajanja je Katoliški klub oprostil duhovnike, npr. Janeza Evangelista Kreka, in starega poslanca Primoža Pakiža. Vsi ostali poslanci so morali sodelovati.²⁵

²⁴ »Deželni zbor kranjski«, Slovenski narod, 1902, št. 141.

²⁵ Po: Vinko Brumen, »Krekovo deželnozborsko delo«, Srce v sredini / Življenje, delo in osebnost Janeza Evangelista

Tudi naslednja seja 23. junija 1902 ni trajala dolgo. Liberalni poslanec dr. Andrej Ferjančič je odgovoril na žaljivo obdolžitev, ki jo je na seji 21. junija o njem izrekel dr. Ivan Šusteršič: »Mi nimamo med nami nobenih štreberjev, kakor je Vaš dr. Ferjančič, ki je na Dunaju tako dolgo beračil, da si je priberačil avancement za sodnega nadsvetnika extra statum na troške ljudstva.«²⁶ Ferjančič je zanikal Šusteršičevo trditev: »Ampak ker se, kakor pravim, stvar spravlja s stranko skupaj in se hoče dokazati njena malovrednost s tem, bi bilo, gospôda moja, jako vablivo ozreti se malo po klerikalni stranki, kake subjekte, kake elemente ima pa ta stranka celo na voditeljskih mestih. Ali jaz tega ne storim, omeniti hočem samo eno, da je drzno čelo za to inzulto proti narodno-napredni stranki imel dr. Šusteršič, tisti dr. Šusteršič, glede katerega so sodišča v vseh inštancah pravomočno spoznala, da ima umazane roke.«²⁷ Šusteršič, ki je dr. Ferjančiča motil z medklici, je s somišljeniki prišel pred Ferjančičev sedež in začel udarjati ob mizo: »Lump, lump, lump! Priberačili ste si avancement na troške ljudstva! Kradeš iz žepov ljudstva, to je resnica! Lump, Vi ste lump! Lump, ki je beračil, bo meni očital! Izdajice! Lumpje! Judje!« Deželni glavar je zvonil z zvoncem, prosil za mir in nato prekinil sejo. »Velikansk tumult, hrupni medklici od vseh strani. – Deželni glavar zapusti svoj sedež ter se poda med poslance ter miri in prigovarja. – Ropot in medklici se nadaljujejo.« Deželni glavar

Kreka, Buenos Aires 1968, str. 101.

²⁶ Stenografični zapisnik druge seje deželnega zbora kranjskega v Ljubljani dne 21. junija 1902, Ljubljana 1902, str. 47.

²⁷ Katoliškega prvaka dr. Ivana Šusteršiča so zaradi suma nepoštenega kupčevanja z žlindro imenovali »dr. Žlindra«. Gospodarska zveza je pozimi 1899/1900 naročila večje količine Thomasove žlindre. Načelnik Gospodarske zveze dr. Šusteršič je izročil zvezi 2000 K, da bi lahko žlindro ponujala svojim članom ceneje kot Kranjska kmetijska družba. Nekaj žlindre je bilo 15% namesto 18%, zato so liberalci napadali Šusteršiča in Gospodarsko zvezo. Radikalni nemški poslanec Stein je 24. aprila 1902 zaklical dr. Šusteršiču v neki debati v parlamentu: »Tomaževa žlindra!« To naj bi bilo maščevanje, ker je Šusteršič na tajni seji zaklical Karlu Hermannu Wolfu »spriden študent« (po: »Žlindra v drž. zboru«, Slovenski narod, 1901, št. 96). Zadevo je obravnaval disciplinarni odsek parlamenta, kateremu so Vsenemci predložili prevode člankov iz Slovenskega naroda. Preiskava je ugotovila, da Šusteršičevo osebno poštenje ni bilo prizadeto, njegov zavod pa se je posluževal umazane konkurence, zato odsek za Steina ne predlaga graje. Zadevo je 1. maja 1902 obravnaval plenum parlamenta (po: Fran Erjavc, »Razmah katoliškega gibanja«, Zgodovina katoliškega gibanja, Ljubljana 1928, str. 76–77).

je po daljšem času znova prevzel predsedstvo in neprenehoma zvonil, vendar se je hrup nadaljeval. Dr. Šusteršič proti liberalnim poslancem: »*Judje, lumpje, izdajice! Ste Celje izdali! Izdajice! Plačane vladne beštije!*«, proti dr. Tavčarju: »*Če hočete zaušnice, jih boste tudi še dobili! Banda, koruptna banda! Izdajice!*«. Deželni glavar je prekinil sejo, ki se je končala ob 10.35 dopoldne.²⁸

Izvršni odbor NNS je 6. julija 1902 sklical protestni shod v Sokolski dvorani v Narodnem domu, na katerega so povabili somišljenike iz vse dežele. Govorili so Hribar, Peter Grasselli, dr. Andrej Ferjančič, dr. Ivan Tavčar in dr. Karel Triller. Hribar je dejal, da se tako surova scena, kot so jo uprizorili v deželnem zboru katoliški poslanci, ne primeri niti v kaki beznici. »*Ko sem videl dr. Šusteršiča in njegove tovariše, kako so nahrulili tovariša dr. Ferjančiča, mislim sem, da vidim pred seboj kake pobesnele Indijance. Le tomahavke sem pogrešal, drugače so bili popolnoma slični Indijancem.*« Klerikalci se sicer opravičujejo, da so uprizorili škandal zaradi volitev v odseke, ker jih je zdaj sram in strah, vendar so že pred tem razglašali, da bodo v deželnem zboru delali obstrukcijo. Klerikalcem torej ni za delo in gospodarski napredek dežele. Želeli so doseči razpust deželnega zbora in nato na naslednjih volitvah poskusiti pridobiti toliko mandatov, da bi imeli večino. Dr. Ferjančič je opozoril, da je katoliška stranka v oklicu za državnozborske volitve (17. november 1900) nasprotovala obstrukciji.²⁹ Na zborovanju so sprejeli resolucijo, ki je obsodila nezaslišano, sramotno postopanje katoliške stranke in v prvi vrsti njenega voditelja dr. Šusteršiča na sejah 21. in 23. junija. Odgovorna za posledice tega razdirajočega početja je tudi cerkvena oblast, »*ki je na neizmerno kvar katoliški veri postavila v naši deželi svojo avtoriteto v brezpogojno službo nekrščanskemu klerikalnemu fanatizmu*«. Zborovalci na liberalnem shodu so svoje zaupanje namenili taktnemu in vzornemu obnašanju liberalne deželnozborske delegacije.³⁰

Liberalci so v Narodnem domu lahko zborovali samo pod močnim varstvom policije in orožništva. Pred Narodnim domom so potekali protesti. Ozračje v Ljubljani je bilo tako razgreto, da je prišel deželni predsednik baron Viktor Hein prosit v škofijo, naj vpliva pomirjevalno na ljudstvo.³¹

Ljubljansko delavstvo je na isti dan priredilo javen ljudski shod v veliki dvorani Katoliškega doma, na katerem so se prisotni izrekli za splošno, enako, tajno in direktno volilno pravico. Govorili so Jože Gostinčar, Karel Linhart in Ivan Štefe.³² Istega dne je potekal shod v Ribnici (govornika Franc Jaklič in Evgen Lampe). Soglasno sprejeta resolucija je podprla nastop katoliških poslancev v deželnem zboru.³³

Fran Erjavec piše, da je ogorčenje proti liberalcem, deželnemu predsedniku baronu Heinu, uradništvu, učiteljstvu in podeželskim trgovcem naraščalo, liberalna stranka pa naj bi se kompromitirala tudi med razsodnim meščanstvom in pri izvenkranjskih Slovencih.

Katoliški tabor je v septembru 1902 priredil v Ljubljani veliko zborovanje svojih nepolitičnih družtev. Na njem so izvedli reorganizacijo Slovenske krščansko-socialne zveze. Oktobra so želeli v Ljubljani organizirati velik ljudski tabor, na katerem bi se udeleženci izrekli za splošno in enako volilno pravico. Tabor je vlada prepovedala, ker je *Slovenski narod* napovedal liberalne protidemonstracije. Namesto njega je prišlo zgolj do velikega shoda zaupnikov KNS, na katerem so izvolili Šusteršiča za strankinega načelnika in člane drugih strankinih organov.

Eden za drugim so se nizali shodi, na katerih so govorili poslanci KNS in NNS. Liberalci (npr. Ivan Tavčar na shodu v Hotedrščici 28. oktobra 1902) so nastopali proti splošni volilni pravici, ki naj bila »volilna pravica neumnosti in nazadnjaštva«, saj bi po njeni uveljavitvi predvidoma ne dobili več nobenega mandata. Obstrukcijo katoliških poslancev je podprlo na stotine shodov in zaupnic.³⁴

²⁸ Stenografični zapisnik tretje seje deželnega zbora kranjskega v Ljubljani dne 23. junija 1902, Ljubljana 1902, str. 56–57.

²⁹ Po: »Protestni shod narodno-napredne stranke v Ljubljani«, Slovenski narod, 1902, št. 153.

³⁰ Po: »Protestni shodi«, Slovenski narod, 1902, št. 147; »Protestni shod narodno-napredne stranke v Ljubljani«, Slovenski narod, 1902, št. 153.

³¹ Po: »Shod v Ribnici – Odgovor protestnemu shodu« (govor dr. Evgena Lampeta), Slovenec, 1902, št. 153.

³² Po: »Dva shoda v Ljubljani«, Slovenec, 1902, št. 153.

³³ Po: »Shod v Ribnici – Odgovor protestnemu shodu«, Slovenec, 1902, št. 153.

³⁴ Po: Fran Erjavec, »Razmah katoliškega gibanja«, Zgodovina katoliškega gibanja na Slovenskem, Ljubljana 1928, str.

Knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič se je moral 28. januarja 1903 zaradi obstrukcije katoliških poslancev zagovarjati celo pred ministrskim predsednikom dr. Ernestom Körberjem, ministrom za uk in bogočastje Wilhelmom von Hartelom in deželnim predsednikom Heinejem. Körber in Hein sta Jegliču zatrdila, da je liberalna stranka pripravljena popustiti glede ključa volitev v zborne odseke. Hein je poudaril, da je potrebno storiti dvoje: prenehati z agitacijo za splošno in enako volilno pravico in dopustiti četrto kurijo, vendar glede števila poslancev vlada ne bo pustila več kot tri, največ štiri poslance. Jeglič je dejal, da bi se agitacijo dalo nekoliko omejiti v smeri razširitve volilne pravice, glede četrte kurije pa bodo potrebni razgovori. Jeglič je o razgovoru obvestil Šusteršiča. Z vladnimi predlogi sta se strinjala tudi Krek in Povše.³⁵ Z ministrskim predsednikom so se zaradi kranjskih razmer sestali tudi liberalci.³⁶

Deželni zbor je bil septembra 1903 ponovno sklican. Katoliški poslanci so nameravali z obstrukcijsko taktiko nadaljevati. Deželni predsednik baron Hein je 15. septembra povabil zastopnike vseh treh klubov k pogajanju za redno poslovanje deželnega zbora, vendar je KNS odklonila vsak razgovor, dokler ne bo zajamčena demokratična preosnova volilnega reda.³⁷ Dr. Šusteršič je izročil deželnemu glavarju 50 peticij za volilno reformo.³⁸

27. septembra 1904 se je kranjski deželni zbor znova sestel. Poslanci KNS so obstrukcijsko taktiko nadomestili s poskusom razrahljanja nemško-liberalnega zaveznitva. Dr. Janez Evangelist Krek je baronu Heinu očital, da je preko uradnega dopisnega urada razširil neresnične, delno sramotilne vesti o protinemških izgredivih v Ljubljani. Katoliški poslanci so glede na »liberalno-nemško sabotažo odsekov« na zasedanju deželnega zbora leto poprej odklonili izvolitev in ponovili nujni predlog za reformo volilnega reda. Na drugi seji je prišlo do viharnih demonstracij proti deželnemu predsedniku Heinu zaradi nemško-provokatoričnih nastopov.

Hribar je javno izjavil, da priznava upravičenost nastopa KNS napram deželnemu predsedniku, vendar mora glasovati proti svojemu prepričanju. Vladajoča liberalno-nemška koalicija znova ni hotela v odseku proučiti volilno reformo, v plenumu pa je katoliškim poslancem s spretnim manevriranjem uspelo prodreti s Krekovim predlogom, ki je naročal deželnemu odboru, da ne sme sprejeti od deželne vlade nobenega dopisa, ki bi bil pisan samo v nemškem jeziku. Krek je obenem izrazil obžalovanje, da govori deželni predsednik Hein v poslanski zbornici skorajda izključno nemško.³⁹

Krekov predlog je na VI. seji kranjskega deželnega zbora 14. oktobra 1904 podprlo 14 poslancev KNS. Krek je v daljšem govoru utemeljeval predlog, za katerega je dejal, da ni obstrukcijski, vendar je nujen, ker deželni predsednik ni hotel odgovarjati na slovenske interpelacije v slovenskem jeziku in je dejal, da ima vlada pravico v korespondenci z deželnim odborom uporabljati nemščino. Krek je navedel tudi podatke, ki jih je našel v stenografskih zapisnikih sej deželnega zbora: tako je deželni predsednik npr. leta 1894 govoril sedemindvajsetkrat, od tega pa je v zapisnikih samo 46 vrst tiskanih v slovenskem jeziku, leta 1895 je v zapisnikih 3392 nemških vrst in samo 78 slovenskih, leta 1897 je nemških vrst 3134, slovenskih pa 31 ... Razmerje med in nemškim slovenskim jezikom je torej jasno (približno 1% slovenščine). Deželni predsednik je na eni zadnjih sej sicer dejal, da v zbornici raje uporablja svoj materni jezik, v katerem se lažje brani in izraža. Vendar je Krek menil, da je deželna vlada c. kr. avstrijska deželna vlada, njen značaj pa ne more zamenjati morebitni nemški izvor kakega uradnika. Deželni predsednik, ki bi moral skrbeti, da bi se gojila v deželi državna misel, nastopa torej kot Nemec.⁴⁰

Deželni predsednik je na Krekove očitke odgovoril v slovenščini. Poudaril je, da sta po zakonu slovenščina in nemščina enakopravna jezika v deželi in tudi v deželnem odboru. Stenografski zapisniki potrjujejo, da je mnogokrat govoril slovensko in v 12 letih, odkar zastopa vlado, je na vsako in-

81–82.

³⁵ Po: Anton Bonaventura Jeglič, *Zapis z dne 31. 1. 1903, Jegličev dnevnik / Znanstvenokritična izdaja*, Celje 2015, str. 189–190.

³⁶ Po: »Shod v Novem mestu«, *Slovenski narod*, 1903, št. 266.

³⁷ Po: »Deželni zbor«, *Slovenski narod*, 1903, št. 213.

³⁸ Po: »Dež. zbor kranjski«, *Slovenski narod*, 1903, št. 218.

³⁹ Po: Fran Erjavec, »Razmah katoliškega gibanja«, *Zgodovina katoliškega gibanja na Slovenskem, Ljubljana 1928*, str. 87.

⁴⁰ Krekov govor na seji 14. oktobra 1904 je bil objavljen kot uvodnik *Slovenca* »Birokracija in slovanska politika« (*Slovenec*, 1904, št. 237).

terpelacijo odgovoril v slovenskem jeziku. Poslanec dr. Viljem Schweitzer (KNS) je predlagal poimensko glasovanje. Glasovala nista samo knezoškof Jeglič in deželni glavar Oton pl. Detela. Vseh 24 slovenskih poslancev se je izreklo za predlog, vseh 11 nemških poslancev je bilo proti. Predlog naj bi dobil v presojo odsek, ki je imel nalogo presojati tudi o Šusteršičevem predlogu glede poročanja c. kr. korespondenčnega urada.⁴¹ Slovenec je poročilo

⁴¹ Po: »Kranjski deželni zbor VI. seja dne 14. oktobra«, Slovenski narod, 1904, št. 235. – Dr. Ivan Šusteršič se je na seji kranjskega deželnega zbora zapletel v besedni spopad z Ivanom Tavčarjem. Liberalni poslanci na tej seji niso podprli nujnosti predloga katoliških poslancev, da bi deželni zbor obravnaval poročanje korespondenčnega urada v zvezi z incidentom na ljubljanskem kolodvoru (demonstranti so napadli kadeta Malitscha in mu odvzeli sabljo). Po uradnem poročilu naj bi Malitscha napadli, ker je s trafikantom ob nakupu cigaret govoril v nemščini, slovenske priče pa so povedale, da je Malitsch zmerjal demonstrante. Liberalni poslanci so izjavili, da je potrebno zadevo obravnavati v deželnem zboru, vendar ji ne priznavajo nujnosti predloga; klerikalne predloge zavračajo iz načelnih razlogov, ker bi v nasprotnem primeru podprli njihovo obstrukcijo. Katoliške poslance so obtožili, da ta eksces izrabljajo proti liberalnim poslancem, kar naj bi izjavil poslanec Jožef Pogačnik. Dr. Šusteršič je vse navedbe zanikal in očital dr. Tavčarju, da laže.

»Poslanec dr. Šusteršič: 'Prosim, gospod dr. Tavčar še danes trdi, da je resnica. Vzamem na znanje, kakor me tudi navdaja prepričanje, da bo še dolgo trajalo, dokler se bo gospod dr. Tavčar navadil govoriti resnico.' – Poslanec dr. Tavčar: 'Kaj takega me ne žali od takega lažnjivca, kakor ste Vi!' – Dr. Šusteršič: 'Prosim gospod deželni glavar – lažnjivec – to je neparlamentarni izraz! (Velik hrup v celi zbornici – Deželni glavar zvoni). Ravno s tisto pravico Vam jaz lahko rečem, da ste lažnjivec.' – Dr. Tavčar: 'Ali mislite, da si bom jaz pustil od Vas neresnico očitati?!' – Dr. Šusteršič: 'To bom jaz dokazal, da se mora reči, če je kdo lažnjivec, ste Vi!' (Velikanski hrup v celi zbornici in na galerijah. – klici na galerijah: 'Živio dr. Šusteršič!' 'Živio dr. Tavčar!' Klici v središču: 'Lažnjivec! Hinavec! Lažnjivec!' – Dr. Šusteršič: 'On bo meni očital, da sem lažnjivec, on, ki od laži živi!' – Dr. Tavčar: 'Vi živite od laži in hinavščine!' – Deželni glavar neprestano zvoni. Poslanec dr. Šusteršič zapusti sedež in hiti pred dr. Tavčarja, tolče ob mizo in meče papir proti dr. Tavčarju s klici: 'Lažnjivec! Sram vas bodi! Vi ste najnesramnejši lažnjik! To bom dokazal! Sram vas bodi! Tak človek bo meni očital, da od laži živi!' – Dr. Tavčar: 'Zverina!' – Poslanec Hribar: 'Prosim, dajta vendar mir, takega prizora vendar ni mogoče prenašati!' – Deželni glavar: (Po daljšem prestanku, med katerim se je hrup nadaljeval.) Po takem prizoru ... Prosim! Prosim mir! Ja, prosim za mir! (Zvoni) Ja, prosim za mir! – Dr. Tavčar: 'Pojdimo ven!' – Dr. Šusteršič: 'Ven pejte, ja, ven pejte! Izdajice!' – Klici na levi: 'Ven, izdajice!' – Klici na galerijah: 'Živijo dr. Šusteršič!' – 'Živijo dr. Tavčar!' – Deželni glavar: 'Ker pri takem postopanju

o seji zaključil z naslednjimi besedami: »Ko je dež. glavar naznanil izid glasovanja, je galerija gromovito zaorila 'Abzug Hein!' Katol.-narodni poslanci se dvignejo in s krepkim ploskanjem pozdravljajo izid. Dr. Šusteršič na ves glas kliče: 'Proč s Heinom!' Katol. narodni poslanci dvigajo roke in kažejo Heinu proti vratom. /.../ Po dvorani se razlega kot en mogočen klic: 'Abzug Hein!', 'Vrzite ga ven!' Galerije hrupno demonstrirajo ob strani slovenskih katoliško-narodnih poslancev proti Heinu. Dež. glavar je vsled vrišča zaključil sejo. Takega viharja kakor danes, še nikdar ni videl deželni zbor kranjski! Nemški poslanci so mrko gledali in Švegel je tekal po dvorani, kakor brez glave. Galerije se nikakor niso hotele izprazniti. Dolgo časa so trajale manifestacije. Naenkrat zaozi klic: 'Živela slovenska sloga!' in natlačeno polne galerije se v hipu pridružijo temu klicu. 'Živela slovenska sloga!' doni gromovito po dvorani ... Nemci zapuščajo zbornico.«⁴²

ni mogoče nadalje zborovati sklepam sejo.« (Stenografični zapisnik tretje seje deželnega zbora kranjskega v Ljubljani dne 7. oktobra 1904, Ljubljana 1904, str. 49–50).

Po seji je dr. Šusteršič odšel v klubsko sobo poslancev KNS. Na hodniku je v trenutku, ko se šel mimo grofa Josipa Antona Barba Waxensteina, zaslišal njegove besede: »So ein roher Kerl!« (nem. Kakšna surovina). Šusteršič naj bi grofa Barba pozval, naj te besede pojasni, vendar mu je grof Barbo ostentativno obrnil hrbet. Dr. Šusteršič je grofu Barbu v slovenskem jeziku zaklical: »Vi hočete biti grof! Smrkavec ste!« Grof Barbo je z vzdignjeno pestjo planil proti Šusteršiču, ki je v obrambo dvignil svojo torbo za akte. Pretep so preprečile tretje osebe, ki so oba ločili. Grof Barbo je pozval dr. Šusteršiča na dvoboj in izjavil, da je dejansko govoril s poslancem Ulmom o dogodkih v deželnozborski dvorani (»Diese Rohheiten widern mich an, so ein roher Kerl!«: slov. »Te nesramnosti se mi gnusijo, kakšna surovina!«), ni pa imenoval pri tem nobenega imena. Dr. Šusteršič je izjavil, da kot katoličan načeloma odklanja dvoboj, pripravljen pa je preklicati svoje razžalitev, če enako stori tudi grof Barbo. Zastopnika grofa Barba, upokojeni generalmajor Rouolf von Gall in nadporočnik 27. regimenta Richard Kleinoschegg sta izrazila dvom, ali je dr. Šusteršič sploh lahko da ustrezno zadoščenje, saj afere z žlindo na seji državnega zbora 12. maja 1901 ni zmozel docela pojasniti, poslanec Berger pa naj bi Šusteršiča v zvezi zadevo, obravnavano na tej seji, ob neki priliki zmerjal s podležem, ne da bi dr. Šusteršič na to reagiral. Šusteršičeva zastopnika, poslanca dr. Viljem Schweitzer in dr. Ivan Benkovič sta očitke zavrnila. Klub katoliških narodnih poslancev je podprl dr. Šusteršiča in ni sprejel njegovega ponujenega odstopa (po: »Častna afera dr. Šusteršič – grof Barbo«, Slovenec, 1904, št. 236).

⁴² »Kranjski deželni zbor. Seja dne 14. oktobra 1904«, Slovenec, 1904, št. 235.

Za predlog dr. Kreka in tovarišev so glasovali tudi liberalni slovenski poslanci. »S tem je bil zabit prvi klin v liberalno-nemško zvezo,« ugotavlja Fran Erjavec.⁴³ Krek je tudi pozneje ostro nastopal proti baronu Heinu, za kar je požel burno odobravanje. »Ob drugi priliki so obmetavali vladno klop s kroglicami, namočenimi v črnilo, neki poslanec pa je pokazal Heinu vrata.«⁴⁴

Velik del VIII. seje deželnega zbora 16. oktobra 1904 je bil namenjen branju obstrukcijske interpelacije glede vseučilišča, ki so jo dr. Šusteršič in drugi katoliški poslanci vložili teden dni poprej. Interpelacija je obsegala 450 tiskanih strani, do te seje pa so prebrali šele 65 strani. »Deželni tajnik Uršič je vzel v roke tisto mašni knjigi podobno interpelacijo in začel čitati. Poslušalce in galeriji in poslance v dvorani je bila groza in zbežali so na vse strani.« Branje interpelacije ni zanimalo nikogar, saj je v dvorani sedelo samo nekaj poslancev. Krek in Šusteršič sta prosila za besedo. Slovenski narod je zapisal, da sta Krek in Šusteršič »uprizorila mali dirindaj, da je bilo malo spremembe«. »Rentačila sta, da dež. zbor ni sklepčen, dasi je popolnoma vse eno, če je med čitanjem te interpelacije toliko poslancev navzočih, kakor je predpisano, ali če jih ni. Klerikalcem je bilo pa dolg čas in hoteli so imeti malo teatra.«⁴⁵

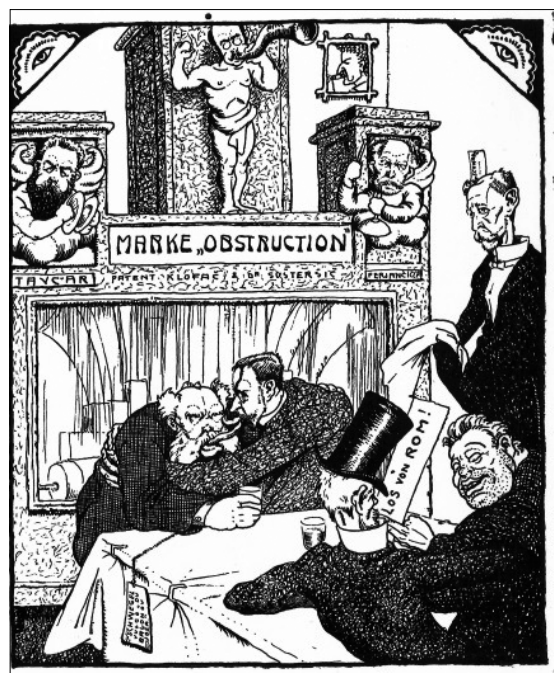
Obstrukcija KNS iz let 1903 in 1904 je privedla do razbitja slogaške politike med liberalno stranko in Nemci (nemškimi veleposestniki) ter do odstopa deželnega predsednika Heina jeseni 1905.⁴⁶ Novi deželni predsednik baron Theodor Schwarz pl. Karsten je imel nalogo, da izvede volilno reformo za kranjski deželni zbor.⁴⁷

Opombe:

* Karikature komentirajo obstrukcijo liberalnih poslancev v kranjskem deželnem zboru v letu 1906.

»Predigra k volilni reformi deželnega zbora kranjskega«, Škrat, 7. 5. 1906, št. 14*

Hinko Smrekar, »Marke 'Obstruction'«, Osa, 14. 4. 1906, št. 23*

⁴³ Fran Erjavec, »Razmah katoliškega gibanja«, Zgodovina katoliškega gibanja na Slovenskem, Ljubljana 1928, str. 87.

⁴⁴ Josip Mal, Zgodovina slovenskega naroda, II. del, Celje 1993 (reprint prve izdaje, ki je izšla v 10 zvezkih v letih 1928 do 1939), str. 1105.

⁴⁵ Po: »Deželni zbor kranjski. VIII. seja dne 16. oktobra«, Slovenski narod, 1904, št. 239.

⁴⁶ Po: Walter Lukan, »Janez Ev. Krek – biografski in bibliografski pregled«, Krekov simpozij v Rimu, Celje 1992, str. 13.

⁴⁷ Na tem mestu se začne osrednji del omenjene knjige Narodno-napredna obstrukcija v kranjskem deželnem zboru (Ljubljana 2021).

Fran Tratnik, »Liberalna obstrukcija«, *Osa*,
21. 4. 1906, št. 24*

Literatura

- Vinko Brumen:** *Srce v sredini / Življenje, delo in osebnost Janeza Evangelista Kreka*, Buenos Aires 1968.
- Janez Cvirn:** *Dunajski državni zbor in Slovenci (1848–1918)*, Zgodovinsko društvo Celje in Znanstvena založba Filozofske fakultete, Ljubljana 2015.
- Fran Erjavec:** *Zgodovina katoliškega gibanja*, Ljubljana 1928.
- Damir Globočnik:** *Narodnonapredna obstrukcija v kranjskem deželnem zboru. Karikature v satiričnem listu Osa (1905/1906) in deželnozborska volilna reforma*, Ljubljana 2021.
- Anton Bonaventura Jeglič:** *Jegličev dnevnik / Znanstvenokritična izdaja*, Celje 2015.
- Oswald Koller:** *Die Obstruktion / Eine Studie aus dem vergleichenden Parlamentsrechte*, Zürich-Selnau 1910.

Josip Mal: *Zgodovina slovenskega naroda*, II. del, Celje 1993 (reprint prve izdaje, ki je izšla v 10 zvezkih v letih 1928 do 1939).

Stenografični zapisnik druge seje deželnega zbora kranjskega v Ljubljani dne 21. junija 1902, Ljubljana 1902.

Stenografični zapisnik tretje seje deželnega zbora kranjskega v Ljubljani dne 23. junija 1902, Ljubljana 1902.

Stenografični zapisnik tretje seje deželnega zbora kranjskega v Ljubljani dne 7. oktobra 1904, Ljubljana 1904.

Časopisni viri

Jure Gašparič: »Parlament in čas. O dojemanju časa v sodobnem parlamentu«, *Prispevki za novejšo zgodovino*, 2021, št. 2.

Dragan Matić: »Takega prizora vendar ni mogoče prenašati!«, *Zgodovina za vse*, 2006, št. 2.

Walter Lukan: »Janez Ev. Krek – biografski in bibliografski pregled«, *Krekov simpozij v Rimu*, Celje 1992.

- n. n.: »Vnanje države«, *Slovenski narod*, 1882, št. 150.
- n. n.: »Volilna reforma na Angleškem«, *Ljubljanski list*, 1884, št. 112.
- n. n.: »Državni zbor. Na Dunaju, 30. aprila«, *Slovenski narod*, 1897, št. 99.
- n. n.: »Državni zbor. Na Dunaju 6. maja«, *Slovenski narod*, 1897, št. 103.
- n. n.: »Državni zbor. Dunaj, 26. september«, *Slovenec*, 1897, št. 220.
- n. n.: »Po 25urni bitki«, *Slovenski narod*, 1897, št. 249.
- n. n.: »Državni zbor. Dunaj, 29. oktobra«, *Slovenec*, 1897, št. 249.
- n. n.: »Državni zbor. Dunaj, 4. novembra«, *Slovenec*, 1897, št. 253.
- n. n.: »Po bitki«, *Slovenski narod*, 1897, št. 254.
- n. n.: »V znamenju noža«, *Slovenski narod*, 1897, št. 270.
- n. n.: »Telegrafična in brzojavna poročila. Dunaj 24. novembra«, *Slovenski narod*, 1897, št. 270.
- n. n.: »Konec anarhije«, *Slovenski narod*, 1897, št. 271.
- n. n.: »Državni zbor. Dunaj, 26. novembra«, *Slovenec*, 1897, št. 272.

- n. n.: »Zmaga revolucije«, *Slovenski narod*, 1897, št. 273.
- n. n.: »Državni zbor. Dunaj, 28. novembra«, *Slovenec*, 1897, št. 273.
- n. n.: »Nemško-narodne in socialno-demokratične demonstracije v Celovcu«, *Slovenec*, 1897, št. 274.
- n. n.: »Žlindra v drž. zboru«, *Slovenski narod*, 1901, št. 96.
- n. n.: »Deželni zbor kranjski«, *Slovenski narod*, 1902, št. 141.
- n. n.: »Protestni shodi«, *Slovenski narod*, 1902, št. 147.
- n. n.: »Protestni shod narodno-napredne stranke v Ljubljani«, *Slovenski narod*, 1902, št. 153.
- n. n.: »Shod v Ribnici – Odgovor protestnemu shodu«, *Slovenec*, 1902, št. 153.
- n. n.: »Dva shoda v Ljubljani«, *Slovenec*, 1902, št. 153.
- n. n.: »Deželni zbor«, *Slovenski narod*, 1903, št. 213.
- n. n.: »Dež. zbor kranjski«, *Slovenski narod*, 1903, št. 218.
- n. n.: »Shod v Novem mestu«, *Slovenski narod*, 1903, št. 266.
- n. n.: »Kranjski deželni zbor VI. seja dne 14. oktobra«, *Slovenski narod*, 1904, št. 235.
- n. n.: »Kranjski deželni zbor. Seja dne 14. oktobra 1904«, *Slovenec*, 1904, št. 235.
- n. n.: »Častna afera dr. Šusteršič – grof Barbo«, *Slovenec*, 1904, št. 236.
- Janez Evangelist Krek:** »Birokracija in slovanska politika«, *Slovenec*, 1904, št. 237.
- n. n.: »Deželni zbor kranjski. VIII. seja dne 16. oktobra«, *Slovenski narod*, 1904, št. 239.

Zusammenfassung

DIE GESCHICHTE DER EUROPÄISCHEN PARLAMENTE KENNT WENIGE SO LEIDENSCHAFTLICHE, SO HITZIGE KÄMPFE

Obstruktionen im Wiener Reichsrat im Jahr 1897 und im Krainer Landtag im Jahr 1902

Der Beitrag informiert darüber, wie die Slowenen mit der Obstruktion als einem Mittel des parlamentarischen Kampfes bekannt gemacht wurden und enthält eine detaillierte Beschreibung der Obstruktion im Wiener Reichsrat im Jahr 1897 und der Obstruktion slowenischer katholischer Abgeordneter im Jahr 1902, die das erste Beispiele der Verwendung der Obstruktionstaktik im Krainer Landtag war.

In den achtziger Jahren des 19. Jahrhunderts setzte sich der Terminus Obstruktion auch in der slowenischen politischen Sprache durch. Die Obstruktion ist eine Art des parlamentarischen Kampfes, die insbesondere von der Parlamentsopposition verwendet wird, die durch formale Anträge, lange Reden und andere Mittel die Behandlung und Annahme von Beschlüssen verzögern oder verhindern kann. Um die Arbeit des Parlamentes zu verunmöglichen, konnten die Abgeordneten eine sog. technische Obstruktion durchführen, wobei sie alle Möglichkeiten der Geschäftsordnung ausnützten, oder eine sog. wilde Obstruktion, die entgegen den Regeln der Geschäftsordnung ablief und sogar Gewalt einschloss (lärmiges Stören der normalen Sitzung, der Vorsitzenden im Parlament oder der Redner der Gegenseite), was auch in beiden beschriebenen Fällen der Obstruktion geschah.

Die Slowenen konnten in den heimischen Zeitungen genaue Berichte über die Obstruktion lesen, die im April 1897 von den Deutschnationalen und Alldutschen im Wiener Reichsrat begonnen wurde. Der Zweck der Obstruktion war es, der Parlamentsmehrheit die Erneuerung des Vertrages mit der ungarischen Reichshälfte zu verunmöglichen. Sie war vor allem gegen die Sprachverordnungen gerichtet, die für Böhmen und Mähren eine Gleichberechtigung des Tschechischen und Deutschen im Amtsverkehr mit den Parteien vorschrieb. Der Mi-

nisterpräsident – der polnische Graf Kasimir Bade-
ni – versuchte mithilfe der Sprachverordnungen die
Unterstützung der Jungtschechen bei der Abstim-
mung über den Staatshaushalt und die Erneuerung
des Ausgleichs mit Ungarn zu erreichen. Am 28.
April 1897 begann die Deutsche Fortschrittspartei
mit einer technischen Obstruktion, die umgehend
von den Schönerianern unterstützt wurde; nach der
österlichen Sitzungspause des Reichsrats schlos-
sen sich dann noch einige andere deutsche Par-
teien dem Obstruktionskampf an. Die technische
Obstruktion ging Anfang Mai 1897 in eine wilde
Obstruktion über. Ende November 1897 nahm der
Kaiser Badenis Rücktritt an.

Die erste Obstruktion im Krainer Landtag
führten am 21. Juni 1902 Abgeordnete des Katho-
lischen Klubs bzw. der Katholischen Volkspartei
Katoliška narodna stranka (KNS) durch, die für
die Sitzung zwölf dringliche Anträge vorbereite-
ten. Der wichtigste war der Vorschlag einer Reform
der Landesordnung und der Landeswahlordnung,
die auf dem Prinzip des allgemeinen, gleichen und
direkten Wahlrechts basieren sollte. Der Führer
der katholischen Abgeordneten Dr. Ivan Šusteršič
machte während der Begründung des Vorschlags
den liberalen Abgeordneten Ivan Hribar darauf
aufmerksam, dass dieser selbst vor Jahren für das
allgemeine und gleiche Wahlrecht eingetreten war.
Hribar antwortete, dass die herrschende deutsch-
liberale Mehrheit einem allgemeinen Wahlrecht
so lange nicht zustimmen wird, solange die Geist-
lichkeit großen Einfluss auf die Bevölkerung hat
und die Geistlichen auch die Kanzel oder sogar
den Beichtstuhl für die Wahlagitation ausnützt. In
diesem Moment begannen die Abgeordneten der
KNS mit der Obstruktion (Geschrei, auf die Tische
schlagen). Auf der nächsten Sitzung wiederholten
sie die Obstruktion, der Anlass sollen die Worte
des liberalen Abgeordneten Dr. Andrej Ferjančič
gewesen sein.

Im September 1904 ersetzten die Abgeordne-
ten der KNS ihre Obstruktionstaktik durch den
Versuch der Aufweichung der Koalition zwischen
den slowenischen Liberalen und Deutschen (Groß-
grundbesitzern), die die Mehrheit im Krainer
Landtag bildete. Dr. Janez Evangelist Krek schlug
im Namen der Abgeordneten der KNS vor, dass der
Landtag von der Landesregierung keine Zuschrift

annehmen darf, die nur in deutscher Sprache ver-
fasst ist, und drückte sein Bedauern darüber aus,
dass der Landespräsident Hein in der Abgeord-
netenkammer fast ausschließlich Deutsch spricht.
Alle 24 slowenischen Abgeordneten sprachen sich
für den Vorschlag aus, alle 11 deutschen Abgeord-
neten waren dagegen. Die Obstruktion der KNS in
den Jahren 1903 und 1904 führte zur Zerschlagung
der Politik der Eintracht zwischen der slowenischen
liberalen Partei und den deutschen Großgrundbe-
sitzern und zum Rücktritt des Landespräsidenten
Hein im Herbst 1905.

Schlagwörter: Obstruktion, Wiener Reichsrat,
Krainer Landtag